

Voltooid Verleden

het verhaal van mijn vader

Inhoudsopgave

Zwolle, 10 april 1945	5
Voorwoord	6
1. Jantine	7
2. Mijn vader	8
3. Mijn moeder	10
4. Gelukkige jaren	11
5. Het begin van de oorlog	13
6. Het Duitse antwoord op het verzet	16
7. De arrestatie	17
8. Brieven uit de gevangenis van Scheveningen	18
9. Kamp Amersfoort	26
10. Kamp Vught	29
11. Tweede OD-proces	34
12. In het ziekenhuis	37
13. Opnieuw in het ziekenhuis	44
14. Vrij	47
15. Opnieuw gearresteerd	50
16. Gevangenis van Zwolle	51
17. Henk Groot Enzerink	55
18. De kampleiding	57
19. Na de bevrijding	58
20. Terug naar huis	61
21. Mijn jeugd	63
22. Brieven aan mijn moeder	66
23. 4 mei Nationale Dodenherdenking	68
24. Waarom	71
25. De graven	72
26. Familie	74
27. Nelia Epker	76
28. Stichting 1940-1945	78
29. Nawoord	80
Bronvermelding	83
Bijlagen	84
a. Brieven in chronologische volgorde	86
b. Agenda's in chronologische volgorde	144
c. Diverse knipsels e.d.	161

Zwolle, 10 april 1945

Het leek een dag zoals alle andere, sinds ze in deze cel zaten. Er viel een straaltje licht van de opkomende zon door het kleine raam boven hun hoofden. Weer een nieuwe dag. Zal het vandaag zijn? Ze hadden geruchten gehoord van naderende invasietroepen. Hoeveel dagen nog voordat die hier zouden zijn en ze weer vrij zouden zijn en naar hun eigen gezin en families terug konden? Iedere dag werden er mannen uit de cel gehaald voor urenlange verhoren. Sommigen hadden dagenlange eenzame opsluiting, zonder eten en drinken, achter de rug. Gisteren hadden ze vliegtuigen gehoord; waren de geallieerden al zover? Mijn vader ging zoals alle dagen voor in gebed: "Heer, wil ons helpen ook deze dag weer te doorstaan en geef ons de kracht om de vernederingen van de bewakers met opgeheven hoofd te doorstaan, laat alstublieft de bevrijders snel hier zijn. Amen". De geluiden van alledag vulden de cellen. Emmers werden verschoven, de blikken borden klaar gezet, er zou wel eten gebracht worden. De voetstappen gingen over de gang voorbij, geen eten. Er werd nu druk heen en weer gelopen, de bewakers snauwden naar elkaar, maar de deuren bleven dicht. Zou er weer een nieuw transport komen? Er waren al zoveel gevangenen weggehaald. Wat hing hun nu weer boven het hoofd? De dag kroop tergend langzaam voorbij en de mannen waren bang en onzeker. Geen geloop meer, geen verhoren, geen eten. En dan om 7 uur weer geloop en gerèn, er werd met de deuren gesmeten en er werden namen afgeroepen, uit iedere cel wel één. Raus..., Schnell...! Ook mijn vader werd opgeroepen, geen tijd voor vragen of afscheid nemen van de achterblijvers... mee! Tien mannen werden geblinddoekt en hun handen werden met touwen op de rug vastgebonden. Ze werden in een oude bus gezet en toen vertrokken ze. Ze hadden geen idee waar naartoe. Ze werden door elkaar geschud, vielen over elkaar heen en waren bont en blauw. Toen stopte het voertuig plotseling en werd hen bevolen naar buiten te komen. Ze klauterden naar buiten, en voelden een zuchtje wind langs hun gezichten. Dat hadden ze lang niet gevoeld. Heerlijk. Hoorden ze daar water? Waar waren ze? De bewakers stampten om hen heen en brulden allerlei bevelen. Wat waren ze nu luidruchtig, nog erger dan anders; waren ze dronken? De mannen werden in een bepaalde richting gedreven en vervolgens naast elkaar neergezet. Toen klonk het eerste schot en daarna een plons. O God, ze werden neergeschoten en in het water gegooid. Voorbij! In tien minuten was de IJsselkade weer leeg, en reed het voertuig terug naar de gevangenis. Negen dappere mannen, die streden voor onze vrijheid, waren niet meer.

Voorwoord

Er zijn heel veel verhalen over de Tweede Wereldoorlog. Dit is het mijne. Het heeft bijna 65 jaar geduurd, voordat ik de moed had om te beginnen met het op te schrijven.

Ik ben geboren op 22 juli 1945, ruim twee maanden na de bevrijding van Nederland. Ik heb mijn vader, Abraham Fros, nooit gekend. Hij werd op 10 april 1945 in Zwolle gefusilleerd, vier dagen voor de bevrijding van deze stad. De vader over wie ik veel verhalen heb gehoord, en die ik op deze manier hoop te leren kennen.

1. Jantine

Mijn hele leven draaide om de vader die er niet meer was. Als klein meisje had ik een simpele oplossing. We gingen regelmatig met de bus naar Den Haag om boodschappen te doen. En in de etalages stonden zoveel mooie mannen. Ik wilde daar wel een papa kopen! Een jaar werd beleefd aan de hand van allerlei data waarop gebeurtenissen met mijn vader hadden plaatsgevonden. Deze data werden elk jaar door mijn moeder herdacht en herinnerd en ik kreeg verhalen te horen over de man die ik nooit heb gekend. Hoe hij was, wat hij met mijn zussen meemaakte, hoe ze vakanties vierden. Zoveel zelfs, dat ik mij ervoor afsloot. Ik wilde de verhalen niet meer horen. Het verschil van ons gezin met dat van mijn vriendinnetjes was voor mij traumatisch. Ik werd er zelfs mee geplaagd. “Jij hebt lekker geen vader, en ik wel.” Door te proberen niet meer naar de verhalen te luisteren kon ik er beter mee omgaan. Nu denk ik: Ik had beter moeten luisteren, dan had ik meer geweten.

Zolang als ik mij kan herinneren, heb ik op 4 mei de dodenherdenking bijgewoond in Loosduinen. Daar staat op het herdenkingsmonument voor gevallenen de naam van mijn vader helemaal onderaan. Nog ieder jaar gaan we er heen. Vroeger met moeder en de zusjes, en nu staan we daar met onze eigen gezinnen.

En ieder jaar als ik daar sta, vraag ik mij af, waarom zijn er nog steeds oorlogen? Hoeveel ellende brengen die niet in zoveel mensenlevens. Weten die machthebbers dan niets, zijn ze zo stom, hebben ze geen van allen een geweten? Maar het blijkt wel dat een mensenleven niet telt, en ik vrees dat er nooit wereldvrede zal komen. Soms om niets, misschien een lapje grond, worden duizenden uitgemoord. En even zoveel helden zullen weer in opstand komen om het onrecht teniet te doen.

Toen de kleinkinderen ouder werden, kwamen er vragen over hun opa. Wat deed opa precies? Om deze en andere vragen goed te kunnen beantwoorden werd de drang bij mij groter om me meer in de geschiedenis te verdiepen. Tevens merkte ik dat ik ook persoonlijk nog rondliep met onverwerkte emoties. Waarom deed hij wat hij deed? Wat waren zijn drijfveren? Hoe kon hij zijn hoogzwangere vrouw en vier kinderen achterlaten? Hoe kon hij mij achterlaten? Heeft hij zich ooit afgevraagd wat de consequenties konden zijn van zijn keuzes? Was het een bewuste keuze? Vragen waar ik een heel leven mee heb rondgelopen.

Wat in dit boek staat beschreven is het resultaat van mijn zoektocht naar antwoorden op al deze vragen. En hiermee is de vader die ik nooit heb mogen kennen voor mij tot leven gekomen.

2. Mijn vader

Mijn vader werd geboren op 11 juli 1905, als tweede zoon van Karel Fros en Alida Bertou. In 1903 was Karel geboren, en in 1907 kregen ze de derde zoon, Jan. In 1917 kwam er nog een broertje, Herman. Uit verhalen heb ik begrepen dat mijn grootvader erg streng was, en zijn zoons een harde opvoeding gaf.

Mijn vader heeft na de lagere school de ULO (Uitgebreid Lager Onderwijs) gevolgd, en ging in 1920, vijftien jaar oud, werken bij de bank Slavenburg en Co. Hij werkte daar als bediende tot 1924. Deze bank werd toen overgenomen door de Incassobank en hij werd assistent-boekhouder op het kantoor aan de Laan van Meerdervoort, tot 1929. In 1929 werd dat de Nederlandse Commissie Bank, waar hij inmiddels was opgeklommen tot boekhouder.

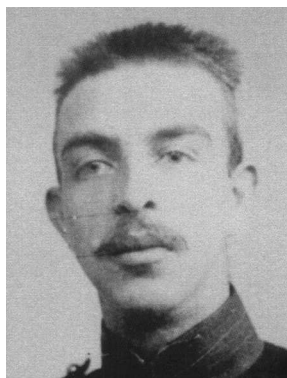
Ook deze bank werd geliquideerd (als gevolg van de crisis) en veranderde in de fa. Joh. Mutters en Co., Effecten en Assurantiën, waar hij ook als boekhouder werkte tot 1937. Toen ging ook deze werkgever failliet. Op het laatst hadden ze bij de fa. Mutters en Co. nog maar halve dagen werk voor hem, en heeft hij voor verschillende middenstanders, en bedrijven, de boekhoudingen bijgehouden: brood-banketbakkerijen, wasserijen, een machinebedrijf, een zuivelbedrijf, een kledingbedrijf, tuinders en een houthandel. Maar ook daar werden de werkzaamheden steeds minder als gevolg van de bezuinigingen, door de tijdsomstandigheden.

Na het faillissement in september 1937 is hij direct in dienst getreden bij Mr. L. Lindeboom. Per 31 december 1938 werden ook daar de werkzaamheden beëindigd, zodat hij vanaf 1 januari 1939 werkloos was.

Op 1 april 1939 trad hij in dienst bij J. van den Bergh, bakker te Loosduinen, voor wie hij al ruim twaalf jaar de boekhouding had verzorgd.

Daar werkte hij als procuratiehouder, boekhouder en bedrijfsleider, en maakte weken van 65 uur of meer. Maar om salarisverbetering te krijgen wilde hij graag van baan veranderen, en ging opnieuw naar de gemeentelijke Arbeidsbeurs, aan de Prinsegracht, in september 1940.

Hij had op deze manier heel veel contacten, en ik denk dat door die contacten, en om zijn eerlijkheid en betrouwbaarheid, zijn werk in het verzet gestalte heeft gekregen.

Mijn vader was een echte familieman. Hij was gek op zijn dochters en ging graag met een van hen achterop fietsen, bijvoorbeeld door de duinen of het Westland. In het Westland heeft hij ook voor meerdere tuinders de boekhouding verzorgd. Van hen weet ik nog maar één naam: de familie Van Antwerpen. Ook na de oorlog hebben zij contact met moeder gehouden en leefden ze met haar mee. Als we er kwamen,

werden we altijd verwend met fruit en groenten die de tuin hun opleverde. We gingen er regelmatig op de fiets naartoe. Soms gingen de grote zussen ook alleen. Die vonden het er altijd heel gezellig, ze werden gastvrij ontvangen en hebben er nog altijd leuke herinneringen aan.

Ze gingen ook regelmatig op familiebezoek. Er zijn foto's van een bezoek, of misschien vakantie, bij Oom Carl en tante Truus in Goes. Oom Carl, een broer

van mijn moeder, was daar landmeter en mijn vader ging ook graag met hem mee op pad. Voordat oom Jan Hovius naar Zwolle ging was hij predikant in Oude Pekela, en ook daar hebben vader en moeder bezoeken gebracht.

Dit is een foto uit 1933 met oom Jan Hovius en tante Tina met hun kinderen; mijn moeder zit voor de boom en daarnaast tante Anna en oom Cor van der Ven

3. Mijn moeder

Johanna Hendrika Daleboudt werd geboren op 2 oktober 1907. Ze was het zevende kind van Adriaan Daleboudt en Anna Maria van der Meulen.

Haar oudere broers en zussen waren Marie, Anna, Piet, Tina, Carl en Adriaan. Na haar werd Johan nog geboren. Na de lagere school had ze graag verder willen leren, maar de studie van de jongens ging in dit gezin voor die van de meisjes. Haar jongere broer Johan mocht wel studeren en is arts geworden. Haar moeder was niet zo sterk vanwege suikerziekte, dus was het makkelijk als ze thuis meehielp. Het was een groot en druk gezin, waar altijd ook nog veel aanloop was. Ze woonden op de Vaillantlaan in Den Haag, boven de machinefabriek "Holland" die van haar

vader was. Hij was een goede smid en had altijd veel werk, waardoor er veel klanten aan huis kwamen. Haar broers Piet en Adriaan hebben hem opgevolgd en nog jaren na de oorlog daarin gewerkt. De broers en zussen kwamen regelmatig thuis met hun vrienden en later met hun partners.

Het was altijd een gezellig gezin, en toen moeder vader had leren kennen op de jeugdvereniging van de kerk, kwam hij ook graag bij hen aan huis. Het was een groot en hecht gezin, dat altijd nauw met elkaar verbonden is gebleven.

*Trouwfoto met
Annie Hoffmann en
Annie Daleboudt als
bruidsmeisjes*

4. Gelukkige jaren

Mijn ouders trouwden op 6 mei 1931, en hadden gelukkige jaren met elkaar. Het was wel de crisistijd, waardoor ze veel zorgen hadden. De werkgevers van vader gingen de een na de ander failliet, en er moest toch geld op de plank komen. Hij pakte alle mogelijkheden aan om iets te verdienen. Vandaar dat hij zoveel contacten had met winkeliers en kleine bedrijfjes, waarvoor hij dan in de avonduren de boekhouding deed.

Op 20 februari 1934 werd Ida geboren. Op 16 maart 1936 kreeg zij "een broertje", zusje Annie.

Ze waren inmiddels verhuisd uit de Van Loostraat 12 naar de Perenstraat, een mooie benedenwoning met tuin.

Annie heeft daar de volgende herinnering aan: Op een dag kwam er een bedelaar bij moeder aan de deur, geld had ze niet en ze bood hem een boterham met kaas aan. Enige tijd later ging vader het hondje Molly uitlaten en hij vond bij een boom een zakje met een boterham met kaas, wat door Molly natuurlijk geroken en besnuffeld werd. Hij kwam met dat zakje thuis en zei verbaasd, "Kijk eens wat ik bij een boom vond, wie gooit nou toch goed eten weg?"

Door de crisis zagen ze zich genoodzaakt na twee jaar weer te verhuizen, in diezelfde straat, naar een bovenwoning die goedkoper was. De tuin misten ze allebei vreselijk, en moeder sprak er toen ik klein was nog vaak over.

Met de twee oudste dochters Ida en Annie

Op 26 oktober 1937 werd Riekje geboren. In 1939 verhuisden ze van de Perenstraat in Den Haag naar Loosduinen, Dillenburgstraat 18. Het huis in de Perenstraat was te klein geworden met drie kinderen. En dit was ook een fijn huis met een leuke tuin, waarin ze zelfs een kippenren achterin hadden.

Mijn vader reed op een motor. En in de eerste jaren van hun huwelijk reden mijn ouders daarop naar Zeeland. Ik denk dat die motor hem ook goed te pas kwam in de eerste oorlogsjaren, hij kon zich makkelijker en sneller verplaatsen dan de anderen. Ik denk dat hij een soort koerier was.

5. Het begin van de oorlog

Mijn ouders waren zeer gelovige mensen, die elkaar in de kerk en ook in het kerkenwerk hadden leren kennen. Ze waren lid van de Christelijk Gereformeerde Kerk van Den Haag in de Snoekstraat. Tot in de oorlog gingen ze daar nog altijd naar toe, maar toen moeder alleen was, hebben ze zich over laten schrijven naar de Gereformeerde Kerk van Loosduinen. In het begin van de bezetting stond mijn vader eens in de zondagsdienst, na het gebed van de dominee, op en zei: "Waarom bidt de dominee niet voor onze Koningin en haar gezin?" Dat was het begin van zijn verzet. Het was natuurlijk wel gevaarlijk om over de Koningin te spreken, er konden altijd verraders onder de mensen zijn. Maar alles in hem kwam in opstand. Je moest en mocht niet willoos blijven toekijken! Nederland was van ons!

Toen na 14 mei 1940 de Duitsers ons land bezetten, zag het er aanvankelijk naar uit dat de bevolking niet alleen materieel maar ook geestelijk had gecapituleerd. Het correcte gedrag van de Duitse bezettingstroepen in de eerste maanden gaf niet veel aanleiding tot het plegen van verzet. Dat beperkte zich tot scheld- en knokpartijen, hoofdzakelijk gericht op de nazi-gezinde Nederlandse groeperingen als de NSB (Nationaal-Socialistische Beweging), de daaronder ressorterende WA (Weerafdeling) en het voornamelijk in het zuiden opererende Zwart Front. Maar van echt verzet was geen sprake. Door de snelle Duitse opmars overal in Europa en de directe dreiging van een Duitse invasie in Engeland zonk bij velen de moed in de schoenen.

Dat werd anders in september 1940. Toen barstte de luchtslag boven Engeland in alle hevigheid los. Churchill verklaarde daarop te zullen doorvechten, zelfs als zijn regering naar Canada zou moeten uitwijken. Daaruit sprak de vaste wil om te winnen, maar tevens bleek eruit dat het wel lang zou gaan duren. Toch was er weer hoop.

Opbouw van het verzet

Heel voorzichtig begonnen, ook in Loosduinen, oud-militairen contacten te leggen om een groep op te bouwen die bij een landing vanuit Engeland onmiddellijk behulpzaam zou kunnen zijn. Men besloot af te wachten of er wellicht van bovenaf contacten zouden worden gezocht. Spoedig bleek deze veronderstelling juist te zijn. Via betrouwbare vrienden werd een verbindings- en wervingsofficier geïntroduceerd met opdrachten van een hoofdkwartier in Den Haag. Dit was mijn vader. Door zijn activiteiten werd in samenwerking met diverse plaatselijke commandanten het eerste militaire verzetsapparaat opgebouwd in Loosduinen en het gehele Westland. Hij lichtte hen in over het doel van het hoofdkwartier in Den Haag.

1. Samen met de geallieerden oprukken en de vijand bestrijden. Ze verwachtten al snel hulp te krijgen van de Engelsen.
2. In het land achter het front de verbindingswegen te beschermen, de vitale gebouwen onder bewaking en bescherming te plaatsen, spionage enz. tegen te gaan en eventuele acties van groeperingen die de vijand vriendelijk gezind waren, de kop in te drukken.

Om in geval van ontdekking het geheel als onschuldig te camoufleren werd dit apparaat Ordedienst genoemd, afgekort OD. Men hoopte hiermee bij ontdekking de indruk te wekken dat het om een soort hulppolitie ging. Dat de Duitsers daar niet intrapten zou later blijken toen zij arrestanten uit deze organisatie als terroristen behandelden.

In het prille begin waren in Loosduinen slechts vier man betrokken bij verzet. Uitbreiding van dat aantal was een hachelijke zaak, maar het toeval kwam ze te hulp. Een van deze mensen werkte namelijk bij een financiële instelling die onder meer geldbezit van de BVL (Bijzondere Vrijwillige Landstorm) afdeling Loosduinen in beheer had. Deze man, Cees

Schüngel, werd op zekere dag benaderd door een zekere Jan Willem Kempff, die hem verzocht dit geld uit handen van de Duitsers te houden. Kempff ontpopte zich daarbij als de plaatselijke leider van een groep die eveneens militaire acties voorbereidde. Het geld was nodig om revolvers te kopen. Met deze oudste verzetsgroep uit Loosduinen werkte een groep in de Notenbuurt, onder leiding van M.H. Staamer, nauw samen. Verder bleken er nog een paar verspreide kleine groepjes te bestaan.

De heer Schüngel zei in een interview: “Het feit dat er zoveel groepjes waren en ondanks dat ze vaak van elkaar weinig wisten, was de angst voor verraad of doorslaan bij verhoor groot. Er werd naamloos gestreden en naamloos geleden. Het was een moeilijke periode voor het beginnende verzet, de bevolking was zich niet echt bewust wat de bezetter in de toekomst van plan was. Het had tot 10 mei 1940 geslapen, was toen wakker geschud en is nadat het gros van het Nederlandse

leger op 14 mei 1940 capituleerde, weer in slaap gesukkeld. De wapens moesten worden ingeleverd, en de mogelijkheid om zich te verweren leek niet meer te bestaan. Het was wel vervelend dat de Duitsers hier waren, maar och, ze gedroegen zich over het algemeen netjes. Ze stalen niet, maar kochten goederen tegen stevige prijzen. Rotterdam was gebombardeerd, er waren veel mensen omgekomen of gesneuveld op de Grebbeberg, de Koningin had wel moeten vluchten, maar je verdiende toch aardig aan ze. Dat was in het algemeen de teneur in het eerste halfjaar na de capitulatie. In het eerste jaar waren zelfs de instructies van de Nederlandse regering in Londen gericht op loyaliteit aan de bezetter. De verzetsbeweging was ervan overtuigd dat de bevolking moest worden wakker geschud.”

In het eerste halfjaar van 1941 kwam de opdracht van het hoofdkwartier in Den Haag om de krachten te bundelen. Dat was niet eenvoudig. Er waren in Loosduinen twee groepen werkzaam. Bij de Groep Kempff kende ieder lid van zijn groep een ander lid en ieder lid kende dus ook zijn commandant. Dit had als voordeel dat er scherpere controle op de nieuwe leden kon worden uitgeoefend. Omgekeerd kende iedereen iedereen, en zou in geval van arrestatie van een lid makkelijk de hele groep verraden kunnen worden. De andere verzetsorganisatie was celvormig ingericht.

De commandant had vijf contactpersonen die elkaar onderling niet kenden. Met elk van hen werd steeds afzonderlijk contact gehouden. Elk van de contactpersonen verzamelde om zich heen weer een vijf- of tiental mensen, die elkaar onderling niet kenden. De mannen van Kempff waren vrijwel allemaal bewapend; bij een eventuele huiszoeking zou dat altijd als bezwarend materiaal gelden.

Bij de andere groep verstopten de mannen de wapens niet in hun eigen huis om een verband met de verzetsbeweging te voorkomen. Ieder onnodig risico werd zo vermeden. Door deze verschillen verliep de fusie niet zo vlot, maar deze kwam toch op 19 maart 1941 tot stand. De samenwerking was nodig om bij een invasie van de Engelsen deze als één organisatie te kunnen steunen.

In die tijd was het verzet voornamelijk actief met het saboteren van nieuwe Duitse maatregelen. Zo werd het bevel tot het inleveren van gouden munten door delen van de bevolking genegeerd. In enkele gevallen kocht het verzet de munten zelfs op. De verplichte inlevering van non-ferro metalen (vooral koper en tin) ontketende een nieuwe actie. Sommige mensen leverden toch wel iets in omdat ze bang waren. Anders was het met de maatregelen die tegen de Joodse medeburgers genomen werden, zoals de aanmeldingsplicht, de inlevering van radiotoestellen door Joden en de blokkering van Joodse vermogens.

Hoewel het verzet daar weinig tegen kon uitrichten, werd toch getracht zoveel mogelijk uit handen van de vijand te houden. Het verzet adviseerde Joodse mensen geld en waardevolle artikelen bij vertrouwde personen in bewaring te geven. In Loosduinen, waar bijna geen Joden woonden, werd toch zeker voor fl.25.000,- veiliggesteld. In die tijd een aanzienlijke som, die na de oorlog aan de ondergedoken eigenaars of hun erven kon worden teruggegeven.

Het verzet was ook actief met het inzamelen van geld ter ondersteuning van de gewonde Hollandse militairen.

Er kwam handel in clandestiene artikelen, waardoor de prijzen omhoog gingen. Uiteindelijk kreeg het verzet steun van de politieke partijen die voor de ontbinding van de regering weinig hadden durven ondernemen uit angst voor de bezetter.

Op 31 augustus 1941 gaf mijn vader het bevel van het hoofdkwartier door om paraat te zijn. Wat was er aan de hand? Verreweg het grootste deel van de bezettingstroepen was na juni 1941 uit ons land weggetrokken om ingezet te worden voor de strijd in Rusland (Operatie Barbarossa). Verwacht werd dat de Engelsen, gebruik makend van deze kans, binnen tien dagen een aanval zouden doen met steun van het verzet.

Er kwam echter nooit verder bevel en de Engelse inval vond niet plaats. Voor de verzetsgroepen was de teleurstelling groot.

Naam Woonplaats	Beroep Geboortedatum	Reden arrestatie	Tijdvak gevangen- schap. Vonnis	Na vertrek uit het „Oranjehotel”
F. C. A. Schulte, Wageningen	Majoor K.N.I.L. 9.9.1888	Lid „Oranjewacht”	30.3.41—14.8.41 Geen	Vrijheid
N. J. Schults, Zierikzee	Hulp agent van politi 29.5.1916	Splionage	10.10.41—27.4.42 Levenslang tuchth.	Rheinbach, Lands- berg enz.
C. Schungel, Loosduinen	Kantoorbediende 23.10.1909	Jodenhulp, verzet bij arrestatie	3.6.43—17.8.43	Vrijheid
R. Schust, Groningen	Papiermaker 18.10.1896	Verspr. en uitg. verb. geschriften	1.7.41—1.1.42	Buchenwald
Mr. B. F. J. Simon, Utrecht	Advocaat 21.10.1899	Groep „Kerkdriel”, verb. zender enz.	18.12.42—4.9.43	Vught, Kalden- kirchen enz.
Mej. T. Singels, Den Haag			14.7.42—26.8.42	Vrijheid
Mej. W. J. M. Singen- donk, Rotterdam	Ambtenaar 21.9.1900	Luist. naar verboden zender	19.1.42—19.3.42 2 mnd. gev., boete	Vrijheid
Th. Sinnige, Haarlem	Werkmeester 4.11.1910	Wapenbezit		Amersfoort, Buchenwald enz.
Adriana Sjerp, Rotterdam	Onderwijzeres 19.1.1904	Verspr. en steun ill. bladen	3.11.41—13.6.42 Abgetrennt	Ravensbrück, Mauthausen
Mevr. C. Slagmaat- Vijlbrief, Leiden	11.1.1901	Illegaal werk, R.V.V. verspr. „De Waarh.”	15.5.44—6.6.44 Geen	Vught, Ravens- brück, Dachau

6. Het Duitse antwoord op het verzet

Terwijl het verzet moeite had zich te organiseren, was de Duitse bezetter druk bezig dit verzet zo snel mogelijk de kop in te drukken. De SD (Sicherheitsdienst) verrichtte vele arrestaties.

Het begon op 21 maart 1941. Die middag werd Jan Willem Kempff gearresteerd. In de loop van die dag nog zeven anderen. Alleen Arend Vijfvinkel werd niet direct gepakt omdat hij niet thuis was op het moment dat ze aan huis kwamen. “We komen nog wel eens terug!” Wat zes weken later ook gebeurde.

“Achteraf gezien had de hele groep natuurlijk moeten onderduiken toen Henri Molt, de verbindingsofficier van Groep Kempff/Staamer de week ervoor gearresteerd was. Maar ze waren nog te naïef, zulke dingen moesten nog worden geleerd”, aldus Cees Schüngel. Ondanks deze slag bleef de rest van de groepen bestaan. Zij waren op het juiste moment paraat voor het uitvoeren van de hun toebedeelde taken.

De arrestanten werden allemaal naar Scheveningen gebracht en later in verschillende schijnprocessen uitgeschakeld. Deze schijnprocessen tegen de Ordedienst, waar mijn vader later ook deel van uitmaakte, staan in de geschiedenisboeken bekend als de OD-processen.

Op 27 maart 1942 begon vlakbij Kamp Amersfoort het eerste OD-proces, tegen 86 OD-ers. Tijdens dit proces werd door de Duitse justitie bepaald dat de OD een tegen het Duitse Rijk gerichte organisatie was. De Duitsers maakten van dit proces hun eigen feest met veel machtsvertoon en verklaarden dat alle leden van de OD schuldig waren aan dezelfde strafbare feiten, nl. spionage, wapenbezit en lidmaatschap van een geheime organisatie. Ook verzetsstrijders die een jaar daarvoor waren opgepakt in Loosduinen, uit de groep Westerveld, werden in dit proces berecht.

De slotzitting, in Kamp Amersfoort zelf, was op zaterdag 11 april 1942: 70 mannen werden ter dood veroordeeld. Tegelijkertijd werden in Utrecht 9 mannen uit de Mekel-groep ter dood veroordeeld.

Van 7 van deze 79 werd het vonnis omgezet naar levenslange tuchthuisstraf; onder hen uit Loosduinen: Gijsbertus Lammers, die overleed in Butzbach op 12 januari 1945.

Op 1 mei 1942 werden 71 van de 72 ter dood veroordeelden naar Duitsland vervoerd; de heer Kop was te ziek om vervoerd te worden. Op 3 mei 1942 werden ze gefusilleerd in het concentratiekamp Sachsenhausen. (Negen van de Mekel-groep, drieënzestig van de groep Westerveld.) Onder hen waren uit Loosduinen: Jasper Hendrik Boon, Jan Willem Kempff, Reinder Evert Zwolsman, Nelis van den Brink, Rokus van Dalen, Cornelis Otterlo en Martinus Staamer.

Ook werden er 52 gearresteerden niet veroordeeld in dit proces, maar in een afzonderlijk proces berecht, dan wel voor het merendeel naar Duitsland gevoerd.

De mannen die op het monument in Loosduinen staan vermeld en nog niet hierboven werden genoemd, werden niet veroordeeld in het OD-proces. Hieronder hun lot:

10 juni 1942 overleed in gevangenschap Johannes F. van Bommel;

31 juli 1942 werd Pieter N. de Zoete gefusilleerd;

26 oktober 1942 werd Hendrik Bos gefusilleerd, in Overveen;

29 november 1942 overleed Arend Vijfvinkel in Neuengamme;

31 januari 1943 overleed Frederik K. van Evert in “Kriegslazarett Herzogenbusch”;

18 februari 1945 overleed in gevangenschap Theodorus A.H. Daalhof;

8 maart 1945 overleden in gevangenschap Antonie P. Bomas en Johannes M. Hazebroek.

7. De arrestatie

Op 13 maart 1942 werd mijn vader gearresteerd en met hem door het hele land 283 anderen. Vrijwel de hele leiding van de OD werd opgerold, waaronder generaal Van de Kastele, bij wie ze vaders naam en adres hadden gevonden.

Mijn vader was, volgens mijn moeder, op het moment van zijn arrestatie op het kantoor van bakker Van den Bergh, zijn werkgever. Hij moest meekomen met de SD agenten en liet zijn aktentas achter bij de bakker. Hierin zat bezwarend materiaal, zoals tekeningen van mogelijke alternatieve luchtlandingsplaatsen voor de geallieerden. De bakker heeft dit op verzoek van mijn vader direct verbrand in de bedrijfsoven.

De SD nam mijn vader direct mee van de bakker naar ons woonhuis voor een huiszoeking. Mijn vader had thuis ook een lijst met bezwarend materiaal in bezit die niet in handen mocht vallen van de Duitsers.

Bij de huiszoeking werd uiteraard zijn bureau grondig onderzocht. Eén voor één reikte vader de zes laden aan die vervolgens door de agenten werden onderzocht. De onderzochte lade werd dan opzij gezet. Op de een of andere manier is het mijn vader gelukt de lade met belastend materiaal ongezien bij de stapel van reeds onderzochte laden te zetten. Mijn moeder vertelde dat hij bij het afscheid in haar oor fluisterde alles uit die lade te vernietigen.

Hij mocht ook nog afscheid nemen van mijn zusje Annie, die ziek in bed lag. Ze had roodvonk, en had heel veel rode vlekken en was koortsig. De Duitsers waren erg bang voor besmetting, dus mocht hij alleen haar kamertje in. Mijn moeder vond, toen ze weg waren, ook nog papieren onder het kussen van Annie. Mijn moeder heeft deze papieren eveneens, zonder inzage, vernietigd.

Ook mijn vader werd naar Scheveningen vervoerd. Hij zat daar acht maanden in cel 369.

8. Brieven uit de gevangenis van Scheveningen

Mijn moeder was tijdens de arrestatie van mijn vader in maart 1942 vijf maanden zwanger van hun vierde kind. Ik kan me niet voorstellen hoe het voor mijn ouders moet zijn geweest om dit te hebben moeten doormaken. Mijn moeder alleen, drie kinderen om voor te zorgen, een vierde onderweg, haar man wegens verzet in de gevangenis... Niet wetend wanneer en hoe dit zou aflopen.

Al deze tijd was er geen persoonlijk contact tussen mijn vader en moeder. Dat was verboden. Het enige contact dat mogelijk was ging via brieven. Ze mocht eens per maand een brief sturen en kreeg strikte orders hoe ze die moest versturen en wanneer. Ook hij mocht slechts op bepaalde dagen schrijven.

De onderstaande brieven zijn de enige die zijn overgebleven van de briefwisseling tussen mijn vader en moeder tijdens zijn verblijf in Scheveningen. Het gebeurde regelmatig dat er brieven niet aan kwamen. Of soms weken later pas. Ze werden in de gevangenis geopend en gecontroleerd.

Scheveningen, 30 april 1942

Lieve vrouw, en kinderen, Door Gods goedheid mag ik op dezen dag jullie laten weten, dat ik gelukkig zelf heel goed ben. Heel weinig last van benauwdheid, hoewel ik natuurlijk elke dag voor het slapen moet inhaleren. Blijft dit zo, dan heb ik voor de eerste 2 maanden zeker genoeg medicijnen Doe je bij de volgende was een schone pyama? De dagen zijn wel lang maar we krijgen 1 keer per week een boek uit de bibliotheek en hebben een spel. Gedenk mij veel in jullie gebeden zo als ik dat voor jullie mag doen. God is goed voor mij en vertroost mij veel, in het weten, dat ik zijn kind ben. Joke, wijs daar steeds onze meisjes op. Hoe is het met mijn drietal. Ida flink moeder helpen en op school haar best doen. Annie weer helemaal beter van de Roodvonk, en Riekje het niet gekregen?

Schrijf mij over hen uitvoerig, en geef ze ieder veel kussen van mij. Wat zal het heerlijk zijn als vader weer thuis komt. Vrouwke, nu even over jouw omstandigheden. Financieel kan ik nog geen gedachte vormen. God zal het wel maken, maar ik bedoel je positie in verband met de a.s. blijde gebeurtenis. Komt Dr. Bol óf zorgen Johan en Nelly voor je? Handel geheel naar eigen goeddunken, en wees voorzichtig op dat het in D.V. juli/augustus goed mag gaan. Je hebt zeker al werk gemaakt van extra toewijzingen voor de voeding en kleding? Ook zullen de zusters je wel helpen en zal alles wel op tijd klaar en in orde zijn. Is de wieg al van de Vaillantlaan, en heb je werk gemaakt